

kamaszra élete első pohár bora.” A markáns hasonlatot megelőző fordulat, a „*kultusz nyers szaga*” némileg képzavargyanús ugyan, mégis roppant jellemző Lanczkor regényére. Egy szag, egy benyomás megmarad a folyamisten inkarnációja nyomán; magához a kultuszhoz ez mindenképpen kevés, s hogy képes-e egy regényvilág összetartó erejét biztosítani, az minden bizonnyal olvasói habitus kérdése is.

Keresztesi József

MI VÉGRE KELL A NYÚL?

Magyar László András: *Átváltozások*
Syllabux, 2014. 178 oldal, ár nélkül

Magyar László András akkor kezdett el hagyományos novellákat írni, amikor az írók fiatalabb és középnemzedéke egy ideje már másfelé keverte a kifejezés korszerű lehetőségeit, és mire a mindenkori kritikai figyelem középpontjában álló alkotók ismét elkezdtek fantáziát látni a műfajban, érdeklődése már részben személyesebb, részben groteszkebb irányba fordult. Ha kicsit korábban indul, most triumfálhatna – bár ettől szerintem semmi sem áll távolabb az egyéniségétől – azzal, hogy egykori hivatali főnökét és e minőségében elődjét, az Orvostörténeti Múzeum később más irányú tevékenységéről elhíresült igazgatóját idézi: alámerült, és kibekkelte őket.

Magyar tehát mintegy széllel szemben írta általában hagyományos szerkezetű novelláit, hiszen a kilencvenes években nem sokan voltak, akikről például ilyen mondatokat lehetne idézni: „*A kristálypoharakban sötét fénnel csillámlott a portói, és szókén ragyogott a száraz, rajnai fehérbor*” (A REPÜLŐ DERVIS), vagy: „*A furcsa pár Adelheid költségen meglehetősen vidám életet élt egy, a Montmartre-on bérelt manzárdszobában*” (KUSCAN HERCEGNŐJE). Kétkötetnyi remek novella megírása után mindenestre úgy tűnik, ő is megunta ezt. (Az olvasók szerencséje, hogy nem korábban ment el ettől a kedve.)

A legújabb kötetben olvasható írásokat már csak a fűlszöveg nevezi novelláknak (ahogy a novellafüzért szeretik regényfejezeteknek, a regényt rögtön nagyregénynek, a nagyregényt

meg nem is tudom, minek becézni a füleken), mert igazi elbeszélés alig akad benne, az írások műfaja – legalábbis a legtöbb és legjobban sikerült írásé – anekdota és emlékezés. Az olyan groteszk ötletek, mint a pokolbeli börtön minden cellájában Hitlerrel találkozni (POKOL), előre szerződést kötni a híres író egyszer majd kitömendő holttestére (OBJEKT) vagy a megbarátkozás szándékával vendégségbe hívni a harmadikon lakó halált (TALÁLKOZÁSOK A HALÁLLAL) inkább csak az Örökény vagy Karinthy emléke előtt lerótt tiszteletköröknek látszanak. A szexuális élet terén útmutatásokkal szolgáló, tizenkilencedik századi modorban megírt fiktív levél (HASZNOS JÓTANÁCSOK) nem több egy kissé hosszadalmasan előadott ötletnél, ahogy az se nagyon képes felcsigázni az olvasói figyelmet, hogy a közlekedési balesetet szenvedett Lichtmann egy hirtelen ötlettől vezérelve hiába próbálja meg az édesanyjának személyesen bejelenteni a tragédiát, az éppen nagyban traccsoló asszonynak ugyan is nem tűnik fel, hogy látogatóba jött gyermeke már nincs az élők sorában (A MEGBOLDOGULT).

A MEDVE című novellát szinte a sírból hozza vissza az utolsó mondat, valósággal új távlatokat adva az elbeszélésnek, mégpedig anélkül, hogy kimódolt csattanónak hatna. A groteszk darabok legjobbjá a DANYIEL AVRAMOVICS GOLOVEJ ÉLETE, amelynek olvastán csak szép lassan derül ki, hogy a huszadik század minden rezsimjén és szinte a teljes földkerekségen átívelő paradigmikus életrajz – teljes képtelenség. Ehhez képest a meglepetés erejével hat a gyanakvó olvasó internetes keresésének eredménye, mármint hogy a VEIT LUDEWIG VON SECKENDORF ÉLETE című írás főhőse viszont létező személy volt, és az egész nem csupán orvostörténeti paródia. Ennek tudatában még az is elképzelhető, hogy A KÉT CASTRO című párhuzamos életrajz azonos nevet viselő és azonos időben élt szereplői is valós személyek voltak, bár az utolsó mondatban megfogalmazott kétség akkor is nyugtalanító, ha a szereplők pusztán az írói fantázia születtei: „*vajon mi zavarba ejtőbb, ha két emberből van egy, vagy egyből kettő*”.

A kötet első írása ASZÜLETÉSEM TÖRTÉNETE címet viseli, és az olvasónak nincs oka kételkedni abban, hogy meditációba átcsapó családi memoárt olvas. Az anekdota műfajához igen szerencsés kézzel nyúló, ismétlődésre épülő második darab (ÜZLET) szerkezete viszont már olyan szesz, hogy az értelmező kitérők hiánya ellenére

is nagyon megalkotottnak látszik, a harmadik írás pedig, az OBJEKT nyilvánvalóan szintiszta fikció. A kétrészes BOLDOGSÁG első fele klasszikus parabola, míg a második rész egy kedves kutyáját elvesztő, „*ősz bajszos, kilencvenkilős férfi*” túlcorduló érzelmessége ellenére is a giccshatáron innen maradó, minden elemében valóságyszerű, szép története, a Golovej-életrajz pedig kicsiben rajzolja fel a tényirodalomtól a groteszkig tartó skálát. A beadványok összeállítása közben magát versírára ragadtató hivatalnok története (MEDVE), a politikai nepotizmus irodalmi vonatkozásain gúnyolódó PÁLYÁZAT, az azonos nevű orvosokról (A KÉT CASTRO), illetve a jobb sorsra érdemes Seckendorfról szóló írások után következő KOMÁROM–KASSA–RÓMA–FIUME című füzér már a kötetet (majdnem) lezáró anekdotákat előlegezi meg, illetve műfajával az ÜZLET-re utal vissza.

Az talán ebből a kissé unalmasra sikerült öszszefoglalóból is kiderül, hogy Magyar jól keveri a különböző műfajokat, ezzel elbizonytalanítva a hol lendületes, hol kedélyes elbeszélésbe sokszor belefeledkező olvasót, úgyhogy az utolsó, ÉLETEM ELSŐ TÍZ ÉVE című remekbe szabott memoár egyik – különben már az első írásban felvetett, sőt szinte az író egész eddigi pályafutásán végig jelen lévő – gondolata már senkit sem érhet meglepetésként: „*az is lehet, hogy nincs is valójában énünk, nincs valódi személyiségünk, hanem csak annak a sokféle képnak vagyunk végösszegei, amelyet a külvilág alkot rólunk, illetve mi magunk alkotunk önmagunkról, ráadásul ezek a képek is folyamatosan változnak az idők során*”.

A kötetzáró visszaemlékezés előtt, többek közt a MEGBOLDOGULT és az ÁTVÁLTOZÁSOK után (ennek a kis rókaként viselkedő óvodásról szóló harmadik része nagyon jól sikerült), a NAGYAPÁM TÖRTÉNETEIBŐL és a FEJJEZETEK EGY FEJLŐDÉSREGÉNYBŐL című anekdotafüzerek vesznek körül egy önálló, részletesebben kidolgozott anekdotát (BRAZIL). Ennek főhőse maga a szerző, aki különben legtöbbször a személyes történeteiben is háttérben marad, miközben egy afféle írói fejjégp egy-egy éles villanása erejéig még egy „*kényszeresen kukorékoló trafikos*”-t vagy egy „*ősz vakondokra emlékeztető*” rokont is képes plasztikusn megeleveníteni.

Egyébként talán éppen ez a frappáns tömörség az, ami az egyik legfontosabb kapcsolatot jelentí Magyar László András prózája és költészeté között, legalábbis ami a műfaj klasszikus

remekei közé tartozó állatverseit illeti, amelyek voltaképpen sokszor egészen egzisztencialista hangoltságú, fanyar, miniatűr portréknak tekinthetők: „*Mire való a nyúl foga? Arra, hogy a nyúl egyen. Hát a nyúlnak mért kell enni? Azért, hogy a nyúl legyen. Ki-ki oka enfoganak – emmyit bárki megtanul. Mármost egy kérdés marad csak: hogy mi végre kell a nyúl?*”

Ami pedig az emberse verseket illeti, azok is azon az iskolázott, sokszor kissé ódonnak ható hangon szólalnak meg, amely többnyire a prózai darabokat, különösen az emlékezéseket jellemzi. Bár ez azért nem ilyen egyszerű. „*A házásra hajlamos, ülő foglalkozást űző B.-nek testmozgás szempontjából is jól jöttek ezek a háromnegyed órás reggeli-esti séták, ám mindemellett egyéb öröme is tellett a kutyában. Olvasás vagy tévzés közben például szerette simogatni az állat bársonyos bundáját, örült, valahányszor hazatérve víg csaholás és ugrálás fogadta, ha pedig lefeküdt az ágyra, különösen telente, igen jólesett neki a mellé fekvő eb testéből sugárzó meleg – a kutyák teste ugyanis köztudottan jóval forróbb az emberénél*” (TESTMOZGÁS) – az ilyen mondatok akár a Magyar írói karakterétől rendkívül távol álló, egészen a cinizmusig kiábrándult Michel Houellebecq valamelyik könyvében is szerepelhetnének.

A NAGYAPÁM TÖRTÉNETEIBŐL című anekdotacsokor HOGYAN LETT HORTHY MIKLÓS MAGYARORSZÁG KORMÁNYZÓJA? című darabja ezzel szemben így kezdődik: „*Anyai nagyapámnak, dr. Fodor Hermann ügyvédnek volt szülővárosában, Kalocsán egy fiatalkori jó ismerőse, Szabóky Jenő (1881–1956) mérnök, későbbi országgyűlési képviselő, még később váci rab*.” A mondat ráérős, alapos, személyes és fanyarul szellemes, mint amilyen Magyar egész prózastílusa. Az író talán éppen ennek az alulintonáltságnak a jegyében emeli be a stílusába a nyelvi közhelyeket is, mintha csak Márainak azt a megjegyzését gondolta volna tovább, hogy tisztességes ember egy bizonyos kor fölött már csak szótárakat olvas. A BESZÉLGETÉS című részben például „*drámai vita*” után a szereplők végül „*békejobbot nyújtanak*”, majd „*szótlatlanul sétálnak*” egy „*neves pszichiáter*” „*könyvekkel zsúfolt agglégénylakásáig*”, ahol is a házigazda „*kedvesen fogadja*” a látogatókat, „*süteménnyel, kávéval kínálja őket*”, majd „*kellemes beszélgetésbe merülnek*”, amelynek során az „*élénken érdeklődő*” pszichiáter „*részletesen kifaggatja* [...] *súlyos elhatározásáról*” fiatalabb látogatóját, aki ki is fejtí „*szerteágazó gondolatait*”. Vannak még „*korszak-*

alkotó ideák”, „sugárzó mosoly” és „helytálló diagnózis” is – és mindez alig huszonöt sorban.

De Magyar egyedi, finom, elegáns, érzelmes férfihangját, amely a nagyszerű emlékezésekben szól a legtisztábban, mégis talán azokkal a szavakkal lehetne a legjobban jellemezni, amelyekkel Kosztolányi KÍNAI KANCSÓ-jának egyik szereplője írja le Bach AIR-jét: „olyan ez, mintha egy érett férfi énekelne vagy inkább dúdolna a sötétben, csukott szájjal, és mintha mindig vissza-visszatérne arra, amit nem lehet elégszer elmondani, mert ezt egy élet során tapasztalta, s ennél nincs szebb, szomorúbb, tartalmasabb”.

Kőrösi Imre

GASZTROSZKRIPT

Bíró Zsófia: *A boldog hentes felesége*
Libri, 2014. 172 oldal, 2990 Ft

Első kötetes szerző művéről mindig jó írni, hiszen tabula rasaként nyílik meg a kemény fedeles kisregény szövegvilága. Feltárul, miként az Ige, a séf asztalára terített állattetem vagy a birtokolni kívánt női test, s hogy melyik kebelezhető be inkább, arra hamar választ kapunk.

A Gilicze Gergő által illusztrált könyv borítóját tanulmányozva felmerülhet bennünk a kérdés: hogy a boldog hentesről vagy a hentes ugyancsak – vagy kevésbé – boldog feleségéről szól-e. Én a cím tekintetében rögtön a félreolvasás áldozata lettem, és később sem tudtam szabadulni az Oscar Wilde-reminiszcenciától, melyben a „hentesfi”, Budapest legjobb séfje, boldog herceg lett, míg az „otthon, egyedül pszichésen fázó” bölcsészfeleség fecskévé változott. A nő a férjét várja, és ebből az éjszakákba nyúló vágyakozásból születik meg a „lírai gasztropornó”-ként definiált szöveg. ÉTESS ÉS SZERESS – mondja a szerző neve felett lévő hatásvadász „alcím”, amely akár receptként is olvasható. Az evés, etetés, bekebelezés szerelemmetaforaként kissé elcsépelet toposz, ám Bíró Zsófia szövegvilágában eredeti módon válik látásmóddá és teremtőrévé.

A regény főhőse a filantróp alfáséf, küldetése: boldogra etetni az embereket, miközben

felesége az egyedüllétől szenved. A narrátor egy csetlő-botló balek (= bölcsész), aki többnyire csak jelen van, sokszor élő lelkiismeretként, és a férfiak mulatságához asszisztál. Kítaszított-ságának tünete, hogy Ő nem táplálhat senkit, miközben egy olyan világról álmodik, ahol ez fordítva van. A szimpatikus Bridget Jones-i karakter zavarba ejtő tettei dacára is vonzza a sikeres séfet, és nem azért, mert egy ilyen „mellett lehet csak igazán nagymenőnek lenni”, hanem mert a tökéletes rendbe (kertbe) is kell egy csipetnyi káosz (néhány szétszórt falevél), ahogy azt a séf kedvenc zenéje tanítja.

A séf harmóniában él mesterségével, menüjét az idénytermékekhez igazítja, elve a mértékletesség, „Jó pásztor”, „pedagógus”, „alkimista”, hallja a növényeket, beszélget a tengeri halakkal, ám az élő állatoktól zavarba jön. A regény groteszk jelenetében képtelen levágni gyermekkori barátját: „Az én kincsem megállt az ólajtól előtt, egy ideig semmi sem történt, mint a westernfilmekben, aztán elordította magát, de közben már sírt is, berohant az ólba [...] és azt kiabálta, hogy aki be mer jönni és bántani meri az ő kicsi kincsét, azt megöli.” Végül így került a disznó lelovásra, majd „amikor már darabjaira szét volt szedve [...] akkor bújt elő, hogy megadja a méltó végtisztességet a barátjának, akinek a teste tökéletes odaadással nyílt meg előtte, úgy, ahogyan azt tulajdonképpen az enyémtől is elvárta volna. A kezébe vette Szépségem máját, szívet, tüdejét, és áldozati lakomat főzött belőlük, hiszen miféle barát lenne, ha éppen azt nem volna hajlandó elismerni, hogy az ő cimborája mennyire finom?” A gasztromisztériumba történő beavatásunk során a feleség filmjén keresztül nézhetjük a mitikus növesztett séfet: „aki véres húsokat kaszabol néhány hasonlóan eszelőssel”, vagy kiterített állatok szerveivel legózik, amelyeket „visszafelé is össze tud rakni”. Ismeri az alapanyagok titkos rendeltetését, „semmit nem dob ki, számon tart mindent, mint a Jóisten a verebecskéket meg a hajunk szálait, mert valamiért bizonyos benne, hogy ebben a teremtett világban mindennek megvan a maga helye, még ha csak egy verebecske is, hát még ha gombatöng!” Ez a rend a teremtést és a teremtett világot képezi le, melyben semmi sem felesleges. Ennek metaforája az alaplé, „élet vize”, „ősleves”, a „nagy Egész”, melyben minden(ki) megtalálható. Még a feleség is, aki a „beteg plázában” gumicukornak nézi a szappant, és nemcsak megkóstolja, de ki is elemzi. Miközben a káosz és a rend kettősét